

Список літератури

1. Лисовая Г. Nokia: как использовать успешный опыт сетевого предприятия [Электронный ресурс] / Г. Лисовая // Информационный ресурс Международной Маркетинговой Группы. – 2010. – Режим доступа : <<http://www.marketing-ua.com/articles.php?articleId=478>>.
2. Назарчук А. В. Сетевое общество и его философское осмысление [Электронный ресурс] / А. В. Назарчук // Информационно-библиотечный центр ГОУ ВПО «РЭУ им. Г. В. Плеханова». – 2010. – Режим доступа : <<http://absopac.rea.ru/OpacUnicode/index.php>>.
3. Стрелец И. А. Новая экономика: гипотеза или реальность? / И. Стрелец // Мировая экономика и международные отношения. – 2008. – № 3. – С. 16–23.
4. Ткаченко Е. Л. Создание виртуального предприятия в условиях реализации инновационной стратегии его развития / Е. Л. Ткаченко // Экономика и управление. – 2010. – № 2 (22). – С. 54–58.
5. Castells M. The rise of the network society [Электронный ресурс] / M. Castells. – Blackwell Publishing Ltd. – 2010. – 628 p. – Режим доступа : <<http://bookinist.net/books/bookid-552773.html>>.
6. How companies are marketing on-line: Global Survey, McKinsey [Электронный ресурс] // McKinsey Quarterly. – 2011. – Режим доступа : <http://www.mckinseyquarterly.com/How_companies_are_marketing_online>.
7. Internet users in the world by geographic regions – 2011 [Электронный ресурс] // Internet World Stats. – 2011. – Режим доступа : <<http://www.internetworldstats.com/top25.htm>>.

Отримано 30.03.2012. ХДУХТ, Харків.

© Т.А. Дейнека, С.І. Туль, 2012

УДК 005.931.5:335.712

Є.О. Зорін, асп. (ДонНУЕТ, Донецьк)

ОБҐРУНТУВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ: МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ

Розглянуто сутність та критерії ефективності торговельної діяльності, визначено показники оцінки і рівні ефективності системи управління витратами торговельних підприємств на основі різних співвідношень цих показників.

Рассмотрена сущность и критерии эффективности торговой деятельности, определены показатели оценки и уровни эффективности системы управления затратами торговых предприятий на основе разных соотношений этих показателей.

Essence and criteria of efficiency of trade activity is considered, the indexes of estimation and levels of efficiency of the control system by the expenses of trade enterprises on the basis of different correlations of these indexes are certain.

Постановка проблеми у загальному вигляді. За умов становлення та розвитку сучасної економіки України поточні витрати як економічна категорія є одним із критеріїв ефективності фінансово-господарської діяльності вітчизняних підприємств та організацій. Особливо це стосується сфери торгівлі, де ефективність здійснення торговельних операцій безпосередньо залежить від рівня поточних витрат, які відшкодовуються за рахунок торговельних надбавок, що встановлюються на основі попиту кінцевого споживача. Ці обставини свідчать про необхідність пошуку дієвих механізмів та способів управління витратами торговельних підприємств, які б надавали змогу об'єктивно оцінювати його ефективність. У такому контексті вирішення цього питання пропонується здійснювати на основі визначення різних співвідношень показників, які характеризують кінцеву соціально-економічну ефективність підприємств торгівлі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Свій внесок у розвиток питань управління витратами підприємств, через пояснення теоретико-методичних аспектів їх оцінки, внесли такі видатні вітчизняні та зарубіжні вчені, як А.М. Асаул, Н.Т. Белуха, Ф.Ф. Бутинець, М.П. Войнаренко, О.О. Гетьман, С.Ф. Голова, В.І. Гринчуцький, В.Б. Івашкевич, Т.Д. Косова, Н.В. Кужельний, Л.О. Лігоненко, О.Є. Николаєва, М.П. Нікітченко, А.А. Мазаракі, В.С. Марцин, Є.А. Мних, Ю.І. Осадчий, Л.П. Радецька, Г.В. Савицька, А.А. Садеков, Я.В. Соколов, Л.В. Фролова, В.А. Шевчук, А.Д. Шеремет та ін. Водночас низка питань із виявлення ефективності функціонування системи управління витратами на підприємстві залишаються відкритими. Зокрема, серед них можна виділити наступні: визначення теоретичних засад ефективного управління витратами в умовах мінливого зовнішнього та внутрішнього середовища; пошук єдиного критерію ефективності управління витратами з урахуванням специфіки торговельної діяльності; вибір методу оцінки та формування узагальнюючого показника ефективності такого управління.

Мета та завдання статті. Метою даної статті є удосконалення методичного підходу до визначення та обґрунтування рівня ефективності системи управління витратами торговельного підприємства. Для досягнення поставленої мети вважаємо за доцільне основну увагу приділити вирішенню таких завдань: розглянути сутність та критерії ефективності діяльності підприємств торгівлі;

уточнити показники оцінки ефективності системи управління витратами торговельних підприємств; визначити та обґрунтувати рівні такої ефективності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розуміння сутності терміну «ефективність» і загальні підходи до її оцінки звичайно не викликають розбіжностей у наукових дослідженнях. Вона зводиться до визначення результативності досліджуваного напрямку діяльності та порівнюється за допомогою кількісного співвідношення досягнутого результату (ефекту) з витратами (поточними або одноразовими) або ресурсами, спрямованими на отримання даного результату [2, с. 259–260; 5, с. 60–61].

Вивчаючи питання ефективності управління підприємств торгівлі, значний інтерес викликає визначення критерію її оцінки. Так, основна ідея розвитку торговельних підприємств в умовах ринкової економіки полягає у тому, що вони повинні розвиватися як в інтересах покупців, так і на користь підприємців (або органів влади). Ефективність торговельного підприємства для покупців виявляється в соціальному аспекті – підвищенні рівня задоволеності купівельної спроможності населення. Для підприємців ефективність діяльності виявляється в економічному аспекті, коли функціонування торговельної системи не суперечить підприємницьким інтересам і забезпечує максимальний прибуток кожному підприємцю. Коли торговельне підприємство розвивається в такій рівновазі, то доцільно вважати його ефективним у соціально-економічному плані.

Виходячи з вищевикладеного, як критерій соціальної ефективності торгівлі, як галузі економіки, в економічній літературі визначають ступінь задоволення попиту населення на товари, якість торговельного обслуговування, витрати часу споживачів на купівлю товарів та отримання послуг, забезпеченість населення торговельною площею, рівень спеціалізації, густота торговельних підприємств та їх потужність. Що стосується економічної ефективності торговельної діяльності, то її часто вимірюють економічним результатом, отриманим на одиницю витрат, або на одиницю потужності, тому критерієм економічної ефективності може виступати досягнення максимальних результатів за мінімальних витрат [1; 2; 4; 5].

Отже, враховуючи соціально-економічну сутність ефективності підприємств торгівлі та розглянуті критерії її оцінки, доцільно констатувати, що ефективність системи управління витратами торговельних підприємств може вимірюватися величиною прибутку (доходу), отриманого від реалізації продукції, виконання робіт чи надання послуг по відношенню до понесених поточних витрат. Проте, розглядаючи специфіку функціонування підприємств торгівлі, треба

зазначити, що основну питому вагу їх поточних витрат складають витрати, пов'язані безпосередньо з основною торговельною діяльністю, тобто операційні витрати. Тому вбачається доцільним як один із показників оцінки ефективності системи управління витратами торговельних підприємств обрати показник рівня рентабельності операційних витрат. Він характеризує саме кінцеву ефективність торговельної діяльності, оскільки з позиції макrorівня, суспільства загалом, кінцевим результатом такої діяльності є рівень цін, за якими реалізується продукт (товар, послуга). У свою чергу, рівень цін залежить від розміру встановленої торговельної надбавки, споживчого попиту, конкуренції на ринку тощо.

Ще одним напрямом в обґрунтуванні ефективності системи управління витратами торговельних підприємств є визначення рівня прибутковості реалізації товарів (як відношення прибутку від реалізації товарів або операційної діяльності до товарообороту). Економічна сутність цього показника полягає в тому, що він відповідає всім критеріям суспільної ефективності: зниженню витрат обігу, зростанню обсягів реалізації товарів, збільшенню споживчого попиту, а також підвищенню рівня споживчої вартості продукту. Цей показник гнучко реагує на рух ціни як серцевини економіки, відображаючи її динаміку та оцінюючи ефективність господарювання адекватно цій динаміці.

Отже, базуючись на вищевикладеному, визначення ефективності функціонування системи управління витратами торговельного підприємства пов'язано з обґрунтуванням взаємозв'язку таких показників, як прибуток від реалізації, операційні витрати і товарооборот. Система такого зв'язку дозволить визначити роль окремих чинників у підвищенні прибутковості операційної діяльності підприємств торгівлі (як основного виду діяльності) і забезпечить ефективне управління їх витратами.

Формування різних співвідношень між розглянутими показниками, що визначають певний рівень ефективності системи управління витратами торговельного підприємства ($Peф_{CVB}$), ґрунтується на методичному підході, що надає вітчизняний науковець С.І. Дем'яненко. У своїй праці автор подає у формалізованому вигляді порівняльний аналіз показників рівня рентабельності і прибутковості виробництва під час змін ціни, собівартості одиниці продукції і прибутку [3, с. 125–129].

Адаптацію зазначеної методики з урахуванням специфіки функціонування підприємств торгівлі подано в табл., в якій розглянуто можливі взаємозв'язки та співвідношення абсолютної суми операційних витрат (ОВ) і прибутку від реалізації (Пр), а також рівня

рентабельності продажу (Рпр) та операційних витрат (Ров) залежно від ситуації зміни товарообороту (Т). За одиницю взято базовий рівень розрахункових показників.

Таблиця – Визначення рівня ефективності системи управління витратами торговельного підприємства

Зміна Т	Зміна ОВ	Зміна Пр	Зміна Рпр	Зміна Ров	Зміна Рпр порівняно з Ров	Реф _{суб}
<i>1. Ситуація незмінного товарообороту</i>						
Т=1	ОВ<1	Пр>1	Рпр>1	Ров>1	Рпр-Ров<1	середній
	ОВ>1	Пр<1	Рпр<1	Ров<1	Рпр-Ров>1	низький
<i>2. Ситуація збільшення товарообороту</i>						
Т>1	ОВ=1	Пр>1	Рпр>1	Ров>1	Рпр-Ров<1	високий
	ОВ<1	Пр>1	Рпр>1	Ров>1	Рпр-Ров<1	середній
	ОВ>1	Пр≥1	Рпр>1	Ров>1	Рпр-Ров<1	високий
	ОВ>1	Пр<1	Рпр<1	Ров<1	Рпр-Ров>1	низький
<i>3. Ситуація зменшення товарообороту</i>						
Т<1	ОВ=1	Пр<1	Рпр<1	Ров<1	Рпр-Ров>1	середній
	ОВ<1	Пр<1	Рпр<1	Ров<1	Рпр-Ров>1	середній
	ОВ<1	Пр≥1	Рпр>1	Ров>1	Рпр-Ров<1	високий
	ОВ>1	Пр<1	Рпр<1	Ров<1	Рпр-Ров>1	низький

З наведених взаємозв'язків товарообороту, операційних витрат та прибутку від реалізації можна простежити реакцію цих показників на динаміку наведених рівнів рентабельності, визначаючи при цьому рівень ефективності системи управління витратами в торговельному підприємстві. Такі рівні були розподілені за емпіричною школою на високий, середній і низький рівень ефективності, які залежать від конкретного співвідношення та динаміки результативних показників.

Так, якщо товарооборот постійний, а операційні витрати мають тенденцію до зниження, спостерігається зростання всіх результативних показників з одночасним відносним зниженням рівня рентабельності продажу порівняно з рівнем рентабельності операційних витрат. Це пояснюється тим, що з точки зору суспільної ефективності, а також принципів функціонування ринкової економіки оптимізація витрат торговельного підприємства зумовлює зниження торговельної надбавки і відповідно роздрібної ціни. Тому в цьому разі знижується також ефективність реалізації. Така ситуація характеризує середній рівень ефективності системи управління витратами торговельного підприємства.

Навпаки, під час зростання операційних витрат і стабільному товарообороті знижуються як абсолютна величина прибутку від реалізації товарів, так і показники рентабельності. Проте темпи зниження останніх показників різні – рівень рентабельності продажу зростає більше, ніж рівень рентабельності операційних витрат. Це пояснює той позитивний момент, коли зі збільшенням витрат обсяг реалізації товарів не зростає, залишаючи тим самим незмінними витрати споживача. Проте з точки зору економіки загалом ця ситуація має бути проаналізована ще глибше і, насамперед, з позицій ефективності використання ресурсів. Тим самим, така ситуація зумовлює низький рівень ефективності системи управління витратами, оскільки за умов незмінного товарообороту операційні витрати зростають, знижуючи одночасно всі показники ефективності торговельної діяльності.

У ситуації, коли товарооборот зростає, а операційні витрати залишаються незмінними, підвищуються всі розрахункові показники, але прибутковість продажу нижча від рівня рентабельності операційних витрат. Це пояснюється як гнучкішою реакцією показника рівня рентабельності реалізації на динаміку цін і товарообороту, так і тим, що збільшуються витрати споживача і знижується суспільна ефективність. Але спроможність торговельного підприємства збільшити товарооборот зі збереженням певного рівня операційних витрат дозволяє отримати зростання результативних показників і характеризує високий рівень ефективності управління витратами.

В умовах зростання товарообороту і зниження операційних витрат також підвищуються всі розрахункові показники. Проте водночас фіксується й зниження рівня ефективності торговельної діяльності. Пояснюється це знову ж таки відповідною реакцією показника рівня рентабельності продажу на зростання обсягу реалізації. Адже з позиції класичної теорії ринкової економіки це не нормальне явище, коли витрати знижуються, а товарооборот зростає. Така ситуація може існувати лише тимчасово, в короткостроковому періоді й у наступних циклах обігу товарів під впливом ринкових механізмів операційні витрати почнуть зростати. У цьому випадку рівень ефективності системи управління витратами характеризується як середній, коли забезпечується підвищення результативності торговельної діяльності.

Проте і в умовах підвищення як товарообороту, так і операційних витрат, коли прибуток зростає або не змінюється, показники рентабельності продажу та операційних витрат також збільшуються. У цьому разі темпи зростання товарообороту

перевищують або дорівнюють темпам підвищення операційних витрат. За цих умов рівень ефективності системи управління витратами торговельного підприємства можна вважати високим.

В умовах підвищення товарообороту й операційних витрат, які зростають вищими темпами, простежується зниження ефективності торговельної діяльності. Тут знову маємо справу з діалектичним взаємозв'язком динаміки товарообороту й рівня прибутковості. З точки зору суспільної ефективності зростання товарообороту нижчими темпами, ніж операційні витрати, є позитивним моментом, адже за цих умов відбувається економія витрат споживача. Проте, із позиції торговельного підприємства результативні показники знижуються, що свідчить про низький рівень ефективності системи управління витратами.

В умовах зниження товарообороту за всіх варіантів динаміки операційних витрат, за винятком одного, спостерігається зниження результативних показників. Так, зі зменшенням товарообороту і витрат важливими є темпи цих знижень. У цьому разі темпи зниження операційних витрат є вищими, про що говорить зменшення прибутку. Така ситуація є вигідною з точки зору макрорівня. В умовах, коли знижуються й обсяг продажу, й операційні витрати, але темпи цього зниження однакові або витрати зменшуються вищими темпами, відбувається зростання ефективності. При цьому абсолютна сума прибутку або залишається незмінною, або зростає.

І, нарешті, останній варіант, коли товарооборот знижується, а витрати зростають, дає низький рівень ефективності управління витратами зі зниженням усіх розрахункових показників. Поясненням цьому є ситуація, коли вже досягнуто того обсягу реалізації, коли операційні витрати дорівнюють товарообороту.

Висновки. Таким чином, дослідження ефективності системи управління витратами торговельного підприємства безпосередньо пов'язано з основними результативними показниками торговельної діяльності і залежить від конкретного їх співвідношення та динаміки, що визначає середній, низький або високий рівень такого управління. Використання зазначеного методичного підходу дозволить підприємствам не тільки визначати ефективність управління операційними витратами, але й визначати основні причини та чинники

їх зміни з метою підвищення загальної ефективності фінансово-господарської діяльності.

Список літератури

1. Управління витратами : навч. посібник / А. М. Асаул [та ін.]. – Хмельницький : ХНУ, 2010. – 304 с.
2. Давидович І. Є. Управління витратами : навч. посіб. / І. Є. Давидович. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 320 с.
3. Дем'яненко С. І. Менеджмент виробничих витрат у сільському господарстві / С. І. Дем'яненко. – К. : КНЕУ, 1998. – 264 с.
4. Іванюта П. В. Управління ресурсами і витратами : навч. посіб. / П. В. Іванюта, О. П. Лугівська ; за заг. ред. П. В. Іванюти. – К. : Центр навчальної літератури, 2009. – 320 с.
5. Фролова Л. В. Механізм управління поточними витратами торговельних підприємств : монографія / Л. В. Фролова, К. С. Хаврова. – Донецьк : Ноулідж (донецьке відділення), 2010. – 211 с.

Отримано 30.03.2012. ХДУХТ, Харків.

© Є.О. Зорін, 2012

УДК 339.732.2

Н.М. Штангей

РОЛЬ БАНКІВ ТА СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ В АКТИВІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

Розглянуто сучасні тенденції та чинники розвитку інвестиційної діяльності банків та страхових компаній як важливих учасників фінансового ринку; обґрунтовано інвестиційні можливості банків та страховиків щодо їх прямого і непрямого впливу на інвестиційний ринок; запропоновано механізм участі банківської системи в інвестиційній діяльності.

Рассмотрены современные тенденции и показатели развития инвестиционной деятельности банков и страховых компаний как основных участников финансового рынка; обоснованы инвестиционные возможности банков и страховых компаний относительно их прямого и непрямого влияния на инвестиционный рынок; предложен механизм участия банковской системы в инвестиционной деятельности.

The modern trends and indicators of investment banks and insurance companies as key financial market participants have been researched. The investment opportunities of banks and insurance companies relative to the direct and indirect impact on the investment market have been justified. The mechanism of participation of the banking system in the investment business has been given.